TONI SALA

TRADICIÓ I CREACIÓ

I ALTRES NOTES SOBRE LITERATURA

l'altra editorial

Barcelona

© Toni Sala, 2024
© pels textos citats: els hereus dels autors, 2024

Primera edició: maig del 2024

© d'aquesta edició: L'Altra Editorial
Gran Via de les Corts Catalanes, 628, àtic 2a
08007 Barcelona
www.laltraeditorial.cat

Revisió: Adriana Plujà
Compost en Dante 12/15 a L'Altra Editorial
Imprès a Romanyà Valls

ISBN: 978-84-128062-0-5
DIPÒSIT LEGAL: B. B 8.357-2024

Qualsevol forma de reproducció, distribució,
comunicació pública o transformació d'aquesta obra
requereix l'autorització prèvia i per escrit de L'Altra.
Tots els drets reservats.

TAULA

Justificació 9

Tradició i creació: Ponència de Figueres 13
Tirant lo blanc, de Joanot Martorell 29
Sol solet..., d'Àngel Guimerà 69
Deu obres de Guimerà 89
La perspectiva Tolstoi 123
La muntanya tràgica: *Solitud*, de Víctor Català 141
Homenots, de Josep Pla 155
La cendra de la vida, de Josep Pla 191
Narracions, de Salvador Espriu 217
Pere Calders, lectura personal 241
Flors del bé: *Jardí vora el mar*, de Mercè Rodoreda 261
Del dietari *L'emergència*: Literatura i confinament 287

Procedència dels textos 315

JUSTIFICACIÓ

Vaig tenir sort, vaig anar a néixer a davant de mar, en una ciutat que encara no havia estat engolida pel monstre turístic. Vaig estudiar a un institut de la muntanya de Sant Elm, a l'entrada del massís de l'Ardenya. Hi pujàvem a peu per vora mar. Fa quaranta anys, encara hi havia una consideració per l'ensenyament i per tant pels alumnes, i a les hores d'esbarjo ens deixaven sortir tranquil·lament del centre. Abans o després d'una classe de literatura o de matemàtiques, doncs, podies estar passejant-te (i parlant amb els companys) a davant mateix de mar. La meva formació tant deu als quatre llibres que em van fer llegir llavors com a aquell contacte directe amb el paisatge.

Vaig trigar alguns lustres a descobrir que a la meva ciutat hi havia hagut un escriptor que firmava amb el pseudònim Gaziel. No recordo a quina pàgina (era un article seu) vaig llegir-li que veia els personatges de l'*Odissea* en el paisatge de la costa: a mar, als illots, les roques, les cales i els espadats.

Tots encaixem i confluïm amb el nostre paisatge, i aquest punt de confluència i encaix (un punt que han

buscat els filòsofs, allà on l'esperit i el cos es troben) és el punt exacte on la comunicació pren sentit. ¿On podia tenir sentit la comunicació, sinó a la frontera?

Però la frontera no té fronteres. Ni d'aquesta mar Mediterrània sense marees podem delimitar-ne ben bé la frontera. Si hi poséssim un mur, les onades pujarien i baixarien i ni així podríem saber quin és el seu espai, perquè està viva: en un moment la frontera seria més alta i en un altre moment seria més baixa. A la sorra, l'onada t'arriba als peus, et mulla i se'n va.

Anys després, fent de professor, explicava als alumnes de quina manera em semblava que havien de relacionar-se amb la literatura (la llengua és el gran passaport; la literatura, el seu ús extrem, que inclou l'escriptura però que va tan enllà com arribin les paraules *consciència*, *cultura* o *humanitat*). A aquells alumnes tan joves dels primers cursos universitaris, aclaparats com estaven per la novetat i la infinitud dels llibres i la pedanteria docent, els aconsellava que no s'atabalessin per la quantitat sinó per la qualitat del que llegien i que amb un tast n'hi havia prou, si era bo. Finalment, els deia, trobareu Joyce en Dante i Plató en Dostoievski. No us atabaleu amb un estrès de lectures, no ho vulgueu abastar tot, perquè és infinit. De la literatura se'n podria dir el mateix que Wilde va escriure sobre si cal o no llegir-se un llibre de cap a cap: que «per conèixer la collita i qualitat d'un vi no cal beure'n tota la bota». Jo encara hi afegiria que per mantenir el cap clar no és bona idea voler-se beure tota la bota.

Amb la literatura, els deia, tingueu-hi un relació conscient i constant. Estigueu-hi en contacte. Des de la teva riba, si et mulles els peus, estàs en contacte amb tota la Mediterrània. No cal nedar fins a l'horitzó. Llegeix bé i no cal ni que et moguis, importa el contacte. Els corrents marins et duran totes les aigües, i amb el temps veuràs els peixos més inesperats i exclusius.

La literatura és un magma informe. Per orientar-vos, podeu aprendre la geografia del cap Rodoreda o el golf d'Ausiàs March, la cala Swift, les illes Carner o el freu de Shakespeare, però l'aigua d'on surten els escriptors és la mateixa. Literatura és la capa superficial de la mar que veiem. Al revers d'una pàgina del *Tirant* hi ha una pàgina de l'*Eneida*, i la que segueix és del *Pickwick* i la següent pot ser un poema de Pessoa o d'Heràclit. Parlen el mateix idioma els escriptors de totes les llengües i escriuen al mateix llibre.

I és sa banyar-se en aquesta xerrameca que ens comunica amb els altres, o sigui amb nosaltres mateixos. Literalment submergir-se en les pàgines d'un llibre i nedar en la seva piscina sense solució de continuïtat amb la mar sencera, el llibre oceànic, la biblioteca líquida feta de la tinta barrejada de tots els escriptors que valen la pena.

No és aquesta, l'experiència profunda de la lectura? Les pàgines s'obren de sobte com portes a l'infinit, al mirall que és el llibre acarat al mirall que és el lector, a l'infinit que és alhora el premi i el preu de la llibertat, la causa i la conseqüència. De la mar va venir la vida i el cor

de la vida és aquesta llibertat. La mar és lliure, no es deixa explicar del tot amb paraules i, precisament perquè no es deixa capturar mai del tot, aquest és l'objectiu final, el destí de la il·lusió literària, la famosa divisa del navegar per sobre del viure i el naufragar dolç i oceànic.

Aquest volum recull assajos que he anat escrivint els últims deu anys. La majoria són encàrrecs que m'han fet i que agraeixo de tot cor. Conformen una lectura personal de grans escrits de la nostra tradició literària, que és com dir de la nostra riba al mar de la literatura universal.